

... PALAAN IHMEMAAHAN

Neli- ja viisikymmenluvulla poikaikkansa viettänyt joutui lievästi hämmentyneenä havaitsemaan, kuinka syvälle silloisen pikkupojan elämysmaailmaan sitä sukelsi, kun selaili, ja kohta jo syventyi lukemaankin, Sarjakuvalehden alkuvuosien numeroita uudelleen.

Teräsmiehen kaikkeusnäkyvät, kirkkaansininen avaruus, jota me teorit halkoivat... Sam Seikkailijan loputtomat matkat hehkulampun muotoisessa aluksessa halki maailmankaikkeuden... se tunnelma, ne sfäärien soitannot...

Entäs Rikun seikkailut: hehkuvia kaukaisen idän värejä, runsaita näkymiä sekalaisen oloisten seikkailujen yölliseen maailmaan... kuten tuntui...

Ja Kulmalan kaverit... vaikea sanoa, mikä siinä olisi viehättänyt, mutta jotakin siinä oli... jotakin... jotakin...

Muuan aspekti, jota olen kokenut väistellä, mutta johon on lopulta törmättävä: ne hurmaavat olennot, ne upeat donnat... ja ne väristykset, nuoruuden heräävä erotiikka... voi voi...

pitkin kivipermantoa. Kleopatra: "Olet ihmeellinen! Tottelen sinua, valtiast!" Oo... potku pikku lukijan persauksiin... Ja mitä! Heti viereisellä sivulla sai nähdäkseen kuinka Teemu oli saanut entistä vetävämmän kiltsin opettajattareksi! Sen kaula-aukkokin ulottui (juma!) melkein uumille! Huh hellettä! Semmoisen aukeaman edessä pikku poikalukija oli myytyä poikasta...

Niinpä niin, hieman epämääräisihän nämä varhaiset muistot näyttävät olleen. Entä mitä Sarjakuvalehdestä jää samaisen lukijan näppeihin viisineljättä vuotta myöhemmin?

Ensinnäkin nostalgiat, jotakuinkin himmentymättöminä, on tunustettava.

Mutta lisäksi mahdottomasti uutta, sellaista, mille ei silloin aikoinaan riittänyt silmää eikä ympärystä.

Teräsmies varsinkin tarjoilee runsain määrin, sanoisinko, kaikenlaista. Teräsmies maistelee kolmen eri valmistajan hot dogeja, ja sitten neljännen: "Nämäpäs maistuvat! Ehdottomasti parhaita! Autan mielelläni teitä!" Seuraa mainoskampanja, josta on seurauksena syyte epärehellisestä kilpailusta, mutta joka huipentuu suunnattomaan hot dogiin kuuukon kidassa.

Lois Lanella on tylsää sirkuksessa, mutta Clark Kent tipahtaa penkiltä, ja Teräsmies pelastaa klojni Itku-livarin hurjen villikissokissojen häkistä. Itku-livari suoriutuu urotöistään ja voittaa trapetsitaiteilijatar Charlotan sydämen.

Lasten kuvalehden ja Lasten maailman jälkeen pikku lehdenlukijalle oli avautunut kokonaan uusi maailma: jännitystä, seikkailuja, salaperäisiä tapauksia, mystiikkaa. Jo heti ensimmäisen numeron etusivulla käytiin in medias res: jouduttiin todistamaan hirvittävä lynkkauskohtausta, jota siniasuinen, lihaksiaan pullisteleva herra, Teräsmies, kiisi ilmojen halki keskeyttämään. Ja Mustanaamio-nimisessä tarinassa törmättiin eristyneessä linnassa vaikuttavaan ihmisten kutistajaan. Hui!

Sarjakuvalehden numeroita on tullut luetuksi myöhemmin usean kerran, niin ettei kaikista varhaisista lukuelämyksistä ole enää täyttä varmuutta. Mutta jotakin on säilynyt, mitä myöhemmätään ahaa-elämykset eivät ole sekoittaneet.

Se hassu palomies, Pekka Piikanen... Nopeasti lukijasta oli luonnollista, että näyttämön peräseinällä oli aina taulu, jossa ihmisen tai pari, kissa, kala, tai vaikka silmälasit lausuivat syvämielisiä ajatuksia. Täysin uskottavaa oli, että kehyksistä kurkotti ulos herra ja kysyi: "Maistuuko?", ja viereisessä aukossa tikkaria liputtelleva rouva vastasi: "Aina nuollessa!". Mutta ihmeellistä oli se, että yllätys purkautui lopussa muttereina ja pultteina ilmaan hypähtäjän takamuksista, tai päästä lentävä hattu hajosi saranoistaan alkutekijöihinsä, tai sikaria puristavat tekohampaat singahtivat yllättyjän suusta.

Ja siinä se, Kulmalan kavereitten outo viehätys: Teemun päiväunet. "Teemu ja sidottu opettajatar (oi oi! niin kaunis! niin sidottu!)": Olen kuulu ritari Teemu! Suojelen teitä! -Kiitos, uljas rohkea ritarini! -Opettajatar (minitaljassaan) luolaihmissen orjana": -Opettajatar, minä pelastan teidät! -Voi, Teemu, olet urhoollinen!

Näitä näkymiä aukeni intomielisille silmille vähän joka välissä. Riku seikkailuissa tarjotteli milloin eurooppalaisia, milloin itäisten maiden kaunottaria, Liehu-Petterikin omalla tavallaan, Sam Seikkailijan sankarittaren sukan-saumoja oli lupa tarkastaa...

Entäs Teräsmiehen seikkailu Kleopatran hovissa sitten! Kietaisuhameeseen ja panssaririntsiin sonnustautunut Kleopatra, 40-luvun kampauksessa, niin kauniina! niin kauniina! kiersi Antoniusta ja Teräsmiestä pikkusormen ympäri... Kunnas Teräsmies näytti kuka on herra talossa ja riepotti Kleopatraa

Joudumme seuraamaan vakuutusyhtiö Dynamiitinkin toimintaa. Johtaja Hampainen tarjoilee alaisilleen todella hyvän tarinan vakuutusmyyjä Alonzo Bonzosta, joka sai vakuutetuksi jättyhtiön johtajan hyppäämällä ikkunasta: "Toimin epäitsekään jaloisti! Nyt hän uskoo Dynamiittiyhtiöön!" Vakuutusmyyjä Elmeri Vähänen: "Hampaisen sihteeri Juulia ei vilkaisekaan minua..." Juulia: "Ihailen eniten maailmassa hyvää dynamiittimyyjää!" Ja Elmeri myy vakuutuksen Teräsmiehelle välttyäkseen joutumasta erotetuksi ja voittaakseen Juulia lemmen.

Lois Lane kiljuu ikkunassa apua. Teräsmies sutii Clark Kentin puvun pusikkoon ja ryysii paikalle. Avun tarve: Lois on lähdössä Matilda-tätiä vastaan eikä ole ehtinyt siivota, tiskata eikä leipoa kakkua. Esiliina eteen siis, ja töihin. Naapurin täti tuo kasvattamattoman kakaransa vahdittavaksi. Tulos: astiat särkyneet, kakku palanut, lapsi parkunut. Teräsmies: "En kestä!" Lois Lane: "Miksi maailman voimakkain mies ei selviä heikon naisen tehtävistä..."

TÄLLAISTA HIRVIÖTÄ EI OLE NÄHTY ELÄVÄN MILJOONIIIN VUOSIIN!

Teräsmies tapaa nuoren sotaveteraanin, joka on palannut kotiin vaimon ja appivanhempien luona neljän sotavuoden kuluttua. On seurannut ahtautta, ihmissuhteiden kiristymistä, ja nyt ollaan eroa-aikeissa. Mutta eipä hätiä, Teräsmies hoitaa hommat: rakentaa talon veteraanin tontille, ja koska on ainespula, niin omista aineista; laudat käsisahalla tontin puista, lasit tontin hiekasta, ja vanha auto-rämäkin korjaantuu, saapa hieman virtaviivojakin. Seuraa suloinen sovinto. Opetus: "Nykyoloissa tarvitaan joskus Teräsmiehen voimia asioiden panemiseksi raiteilleen. Mutta useimmiten ihmiset selviävät itsekin, kun luotaisivat omiin voimiinsa!"

Entäs sitten Epäilijöiden yhdistyksen tapaus! Vuosikokouksen päätöksellä hävitetään maailmasta usko lasten satuun, Teräsmiehen. Okei, Teräsmies lentää paikalle ja puristaa kolikosta knallihatun. Mutta, kuten tiedetään, ei yksi kyisen pellon kyntäminen mihinkään riitä. Niinpä: "Sanomalehti kertoo, että 'Nathalia'-höyrylaiva on kadonnut Etelä-Amerikan rannikolla! Etsikää se, ennen kuin minä ehdin sanoa toistamiseen 'Jack Robinson!'"

Käyttökieleen takertuu puheensarsia ja sanontoja kaikenlaisista yhteyksistä. Aku Ankan vuosikymmenten takaiset lukijat osannevat sijoittaa edelleen erehtymättä vuorosanat sellaiset kuin: "Seis ja kiinni! Kapteeni torkkuu...Mutta mitä kissalla on tekemistä kajuutassa? Inhoan kissoja!" — "Kaa-da se litku takaisin lehmään! Se ei kelpaa edes kannen pesemiseen!" — "Varsovan laulu-piiloon! Tullinuuskija paapuurinpuolella!"

Jack Robinson on jäänyt-elämään ainakin allekirjoittaneen perheen kielenkäytössä. Ja näitä vuorosanoja, joilla olisi edellytykset klassisuuteen, Sarjakuvalehti on viljellyt muitakin: "Eniten maailmassa ihailen hyvää dynamiittimyyjää!" (Teräsmies) — "Olet pelastettu isä!" — "Ja sveitsin juusto myös!" (Teemun Wilhelm Tell-päiväuni.)

Pekka Pikanen sisältää näitä kuolemattomia klassikoita enemmän kuin sen verran. — Pekka P.: "Pesukarhu on huono kotieläin!" Rva P.: "Se on ainakin parempi kotieläin kuin mies!" — Pekka P.: "Kehrääjälintuni! Saat uuden hatun!" Rva P.: "Kiitos, kuovini!" (Vetosi aivan erityisesti...kenties siksi, ettei rva K. liene koskaan hellinyt allekirjoittanutta noin valikoiduilla sanoilla.) — Pekka P.: "Pienet tirsat tekevät hyvää! Olen taas kuin nuori jumala!"

Ja Pekka Pikasen luvuttomat taustavitsit, kyltit ynnä muut: — "Myymme vain parasta! Huonon saatte ostaa! (Myllymäen makkaraliike.)" — "Olkaa hiljaa ellette puhu!" — Maija: "Kuinka voit?" Olavi: "Kilon pakkauksissa!" — Yhtyneitten kuvalehtien porukan sisäpiirivitsejä näissäkin; Myllymäki on Pauli Myllymäki, Maija on Maija Dahlgren ja Olavi Olavi Järvi.

Kulmalan kavereitten uusi aspekti oli uudelleen lukiessa se vähäosaisten ihmisten keskinäinen yhteistunto, isän ja pojan likeinen suhde, inhimillinen henkäys.

Löytöjä näyttää olevan Liehu-Petterin leppeä komiikka, ja Cisco Kidin humoristisen seikkailun laji.

Katselin hiukkasen ulkomaisen lähdeostosten arvioita Sarjakuvalehden sarjoista. Teräsmiehen sanomalehtisarjat — tässähan ne olivat nimenomaan niiden sunnuntaijaksoja — olivat aikuislukijoita varten suunnattuja, aikuisempia kuin sarjakuvalehtisarjat. Totta onkin, ettei 60-70-lukujen Teräsmies-sarjakuvalehtien jutuilta ole mitään tekemistä näiden tarinain kanssa, samannäköistä päähenkilöä lukuunottamatta.

Winnie Winkle, the Breadwinner-sarja oli tietyssä määrin kriitikoiden suosiossa, paitsi 40-luvulla, kun arkipäivien sanomalehtistripteissä päähenkilö oli nuori nainen Winnie, ja sunnuntaisarjoissa seikkaili Winnien pikkuveli Perry Winkle ja hänen kaveriporukansa Ritiratisseura (Rinkey-dinks), Teemu Teemula (Denny Dimwit) muiden mukana. Ja amerikkalaisen näkemyksen mukaan Teemun mukaan tullessa sunnuntaisarjojen viehätys haipui pois...

Milton Caniffin kuuluisaksi tekemä Terry and the pirates siirtyi 1946 George Wunderille, jonka käsialaa Sarjakuvalehden Riku seikkailuissa oli. Eikä Wunder tietystikään saanut kummoistakaan arvoa suuren Caniffin jälkeen.

Mutta siltikin: Sarjakuvalehden varhaisvuosikertojen hohto lepäsi osaltaan juuri Kulmalan kaveritellenkin, ja Rikun varassa...

Konsultoitu lähde teos, The world encyclopedia of comics, hymisyyttä, niinkuin asianmukaista onkin, Bill Holmanille ja hänen Pekka Pikaselle ja Mirkulleen. Arvonsa saavat Liehu-Petterikin, Avulias Aatu-aave, Ratsu-Tom, klassisesta Mustanaamiosta tietysti puhumattakaan.

Sarjakuvalehden sarjakuvavaliokimaa kehitettiin vuosittaisten lukijäänestysten perusteella. Niistä ensimmäisen Mustanaamio voitti ja lienee myöhemminkin säilyttänyt vahvan asemansa. Toisin lehti ei julkaissut myöhemmin äänestysten tuloksia, mutta Mustanaamio taisi olla ainoita sarjoja, jotka pysyivät valikoimassa ensimmäisestä viimeiseen numeroon.

Sarjakuvalehdessä ilmestyi aluksi pääosin amerikkalaisten sanomalehtisarjakuvien sunnuntaijaksoja, jokunen sunnuntaiarjojen yhteydessä ilmestyvä saman tekijän täytestrippi. Lisäksi joitakin todennäköisesti englantilaisia sarjoja. Ranskalaisiakin sarjoja mukaan tuli jokunen. Avuliasta Aatu-aavetta lukuunottamatta eurooppalaisaineisto oli anonyymiä ja tasoltaan vaatimatonta.

Amerikkalainen sarjakuvalehtisarjakuva vilahti Kapteeni Marvelin hahmossa. Teräsmiehen sanomalehtiversion tällainen aikakauslehtijulkaiseminen jouduttiin lopettamaan syndikaatin määräyksestä.

Radikaali muutos tapahtui vuoden 1959 syksyllä, jolloin lehti keskittyi julkaisemaan vain yhtä, kahhta sarjaa, mutta koko seikkailun keralla. Erinäisistä aikaisemmin sunnuntaiarjoina ilmestyneistä nimekkeistä alettiin julkaista arkistrippejäkin (Mustanaamio, Timo Terävä). Uusia arkistrippejä tuli: Mandrake, Ratsupoliisi King ja Flash Gordon.

Vuoden 1959 muutoksella oli puolensa, tarinain kehittyneet saattoi lukea samalla istumalla... Mutta meikäläiselle Sarjakuvalehti oli aina se puoliiksi nelivärinen, puoliiksi mustavalkoinen lehti niine valikoimineen, joihin kuuluivat Teräsmies, Pekka Pikanen, Mirkku, Kulmalan kaverit, Liehu-Petteri, Riku seikkailuissa, Sam Seikkailija, Mustanaamio, Pikku Anni...

Se on nostalgian voima, mutta se on lehden toimittajan ja kääntäjän voima myös.

Heikki Kaukoranta